

O'ZBEKISTON QONUNCHILIGI TAHLILI

ILMIY-TAHLILIY JURNAL
2026-YIL 3-SON

ОБЗОР ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА УЗБЕКИСТАНА

НАУЧНО-АНАЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ
2026 ГОД № 3

UZBEKISTAN LAW REVIEW

SCIENTIFIC ANALYTICAL JOURNAL
2026 ISSUE 3

VOLUME 3 / ISSUE 3 / 2026

DOI: [HTTPS://DX.DOI.ORG/10.51788/TSUL.UZLAWREV.33](https://dx.doi.org/10.51788/TSUL.UZLAWREV.33)

ISSN 2181-8118

DOI: [HTTPS://DX.DOI.ORG/10.51788/TSUL.UZLAWREV.](https://dx.doi.org/10.51788/TSUL.UZLAWREV.)

MUASSIS: TOSHKENT DAVLAT YURIDIK UNIVERSITETI

“O‘zbekiston qonunchiligi tahlili” ilmiy-tahliliy jurnali O‘zbekiston matbuot va axborot agentligi tomonidan 2014-yil 21-iyulda 02-0074-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan.

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi jurnallari ro‘yxatiga kiritilgan.

Mualliflik huquqlari Toshkent davlat yuridik universitetiga tegishli. Barcha huquqlar himoyalangan. Jurnal materiallaridan foydalanish, tarqatish va ko‘paytirish muassis ruxsati bilan amalga oshiriladi.

Nashr bo‘yicha mas‘ul:
O. Choriyev

Muharrirlar:
E. Mustafayev, Y. Yarmolik,
M. Sharifova, Sh. Beknazarova,
X. Yuldasheva, F. Usmonova,
K. Abduvaliyeva, E. Sharipov,
Y. Mahmudov

Musahhih:
M. Tursunov

Texnik muharrir:
U. Sapayev

Dizayner:
D. Rajapov

Tahririyat manzili:
100047. Toshkent shahar,
Sayilgoh ko‘chasi, 35.
Tel.: (0371) 233-66-36 (1169)

Veb-sayt: lawreview.uz
E-mail: uzlawreview@tsul.uz

Nashriyot litsenziyasi
№ 174625, 29.11.2023-y.

Jurnal 2026-yil 18-sentabrda bosmaxonaga topshirildi.
Qog‘oz bichimi: A4.
Shartli bosma tabog‘i: 21,4.
Adadi: 100. Buyurtma: № 96.

Bosmaxona litsenziyasi
29.11.2023 № 174626

TDYU bosmaxonasida chop etildi.
Bosmaxona manzili:
100047. Toshkent shahri,
Sayilgoh ko‘chasi, 37.

© Toshkent davlat yuridik
universiteti

TAHRIR HAY'ATI

BOSH MUHARRIR

S. Gulyamov – Toshkent davlat yuridik universiteti Huquq va texnologiyalar sho‘basi professori, yuridik fanlar doktori

TAHRIR HAY'ATI A'ZOLARI

I. Rustambekov – Toshkent davlat yuridik universiteti O‘quv ishlari bo‘yicha prorektori, yuridik fanlar doktori, professor – bosh muharrir o‘rinbosari

Sh. Xo‘jayev – Toshkent davlat yuridik universiteti Intellectual mulk huquqi sho‘basi mudiri, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori – mas‘ul muharrir

O. Okyulov – Toshkent davlat yuridik universiteti Fuqarolik huquqi sho‘basi professori, yuridik fanlar doktori

A. Ener – Anqara Haci Bayram universiteti dotsenti, Energetika nizolari arbitraj markazi bosh kotibi o‘rinbosari, yuridik fanlar doktori

M. Bungenberg – Saarlend universiteti Yevropa instituti direktori, yuridik fanlar doktori

S. Tatar – Anqara Yildirim Boyazid universiteti professori, yuridik fanlar doktori

J. Peeroo – Sorbonna universiteti professori, “Stone 36” yuridik firmasi advokati, yuridik fanlar doktori

B. Musayev – Toshkent davlat yuridik universiteti Biznes huquqi va sud himoyasi fakulteti dekani, yuridik fanlar doktori, professor

Sh. Saydullayev – Toshkent davlat yuridik universiteti Davlat va huquq nazariyasi sho‘basi professori, yuridik fanlar nomzodi

D. Habibullayev – Toshkent davlat yuridik universiteti Fuqarolik protsessual va iqtisodiy protsessual huquqi sho‘basi mudiri, yuridik fanlar doktori, professor

S. Bozorov – Toshkent davlat yuridik universiteti Xalqaro xususiy huquq sho‘basi professori, yuridik fanlar doktori

I. Bekov – Toshkent davlat yuridik universiteti Konstitutsiyaviy huquq sho‘basi mudiri, yuridik fanlar doktori, professor

V. Ergashev – O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Qonunchilik va huquqiy siyosat instituti direktor o‘rinbosari, yuridik fanlar doktori, professor

Sh. Joldasova – O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi huzuridagi Qonunchilik muammolari va parlament tadqiqotlari instituti bosh ilmiy xodimi, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori

O. Xazratqulov – Toshkent davlat yuridik universiteti Xalqaro xususiy huquq sho‘basi mudiri, yuridik fanlar nomzodi, professor

D. Suyunova – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat-protsessual huquqi sho‘basi professori, yuridik fanlar doktori

D. Maxkamov – Toshkent davlat yuridik universiteti Ommaviy huquq fakulteti dekani, yuridik fanlar doktori, professor

D. Babadjanova – Toshkent davlat yuridik universiteti Fuqarolik huquqi sho‘basi professori v.b., yuridik fanlar doktori

A. Matmurotov – Toshkent davlat yuridik universiteti Sud hokimiyati, advokatura va huquqni muhofaza qiluvchi organlar sho‘basi mudiri, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori, dotsent

E. Rahmatov – Toshkent davlat yuridik universiteti Xalqaro huquq va qiyosiy huquqshunoslik fakulteti dekani, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori, dotsent

M. Turdialiyev – O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi Yuridik ta‘lim va sud-ekspertiza boshqarmasi boshlig‘i o‘rinbosari, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori

**УЧРЕДИТЕЛЬ: ТАШКЕНТСКИЙ
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ
ЮРИДИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ**

Научно-аналитический журнал «Обзор законодательства Узбекистана» зарегистрирован Агентством печати и информации Узбекистана 21 июля 2014 года с удостоверением № 02-0074.

Журнал включён в перечень журналов Высшей аттестационной комиссии при Академии наук Республики Узбекистан.

Авторские права принадлежат Ташкентскому государственному юридическому университету. Все права защищены. Использование, распространение и воспроизведение материалов журнала осуществляется с разрешения учредителя.

Реализуется по договорной цене.

Ответственный за выпуск:
О. Чориев

Редакторы:

Э. Мустафаев, Е. Ярмолик,
М. Шаринова, Ш. Бекназарова,
Х. Юлдашева, Ф. Усмонова,
К. Абдувалиева, Э. Шарипов,
Й. Махмудов

Корректор:

М. Турсунов

Технический редактор:

У. Сапаев

Дизайнер:

Д. Ражапов

Адрес редакции:

100047. Город Ташкент,
улица Сайилгох, 35.
Тел.: (0371) 233-66-36 (1169)

Веб-сайт: lawreview.uz

E-mail: uzlawreview@tsul.uz

Издательская лицензия

от 29.11.2023 № 174625.

Журнал передан в типографию

18.09.2026.

Формат бумаги: А4.

Усл. п. л. 21,4. Тираж: 100 экз.

Номер заказа: 96.

Лицензия типографии

от 29.11.2023 № 174626

Отпечатано в типографии

Ташкентского государственного

юридического университета.

100047, г. Ташкент,

ул. Сайилгох, дом 37.

© Ташкентский государственный
юридический университет

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

С. Гулямов – профессор сектора права и технологий Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОЙ КОЛЛЕГИИ

И. Рустамбеков – проректор Ташкентского государственного юридического университета по учебной работе, доктор юридических наук, профессор – заместитель главного редактора

Ш. Хужаев – заведующий сектором права интеллектуальной собственности Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по юридическим наукам – ответственный редактор

О. Окюлов – профессор сектора гражданского права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

А. Энер – доцент Университета Анкары Хаджи Байрам, заместитель генерального секретаря Арбитражного центра по энергетическим спорам, доктор права

М. Бунгенберг – директор Европейского института Саарского университета, доктор права

С. Татар – профессор Университета Анкары Йылдырым Беязит, доктор права

Ж. Пироо – профессор Сорбоннского университета, адвокат юридической фирмы Stone 36, доктор права

Б. Мусаев – декан факультета бизнес-права и судебной защиты Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

Ш. Сайдуллаев – профессор сектора теории государства и права Ташкентского государственного юридического университета, кандидат юридических наук, профессор

Д. Хабибуллаев – заведующий сектором гражданского процессуального и экономического процессуального права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

С. Бозоров – профессор сектора международного частного права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

И. Беков – заведующий сектором конституционного права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

В. Эргашев – заместитель директора Института законодательства и правовой политики при Президенте Республики Узбекистан, доктор юридических наук, профессор

Ш. Джолдасова – ведущий научный сотрудник Института проблем законодательства и парламентских исследований при Олий Мажлисе Республики Узбекистан, доктор философии по юридическим наукам

О. Хазраткулов – заведующий сектором международного частного права Ташкентского государственного юридического университета, кандидат юридических наук, профессор

Д. Суюнова – профессор сектора уголовно-процессуального права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

Д. Махкамов – декан факультета публичного права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

Д. Бабаджанова – и.о. профессора сектора гражданского права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

А. Матмуротов – заведующий сектором судебной власти, адвокатуры и правоохранительных органов Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по юридическим наукам

Э. Рахматов – декан факультета международного права и сравнительного правоведения Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по юридическим наукам, доцент

М. Турдиалиев – заместитель начальника управления юридического образования и судебной экспертизы Министерства юстиции Республики Узбекистан, доктор юридических наук, доктор философии по юридическим наукам

**FOUNDER: TASHKENT STATE
UNIVERSITY OF LAW**

"Uzbekistan Law Review" scientific and analytical journal was registered by Press and Information Agency of Uzbekistan on July 21, 2014, with certificate number 02-0074.

The journal is included in the list of journals of the Supreme Attestation Commission under the Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan

Copyright belongs to Tashkent State University of Law. All rights reserved. Use, distribution and reproduction of materials of the journal are carried out with the permission of the founder.

Agreed-upon price.

Publication Officer:
O. Choriev

Editors:
E. Mustafaev, E. Yarmolik,
M. Sharifova, Sh. Beknazarova,
Kh. Yuldasheva, F. Usmonova,
K. Abduvalieva, E. Sharipov,
Y. Makhmudov

Proofreader:
M. Tursunov

Technical editor:
U. Sapaev

Designer:
D. Rajapov

Publishing department address:
100047. Tashkent city,
Sayilgoh street, 35.
Phone: (0371) 233-66-36 (1169)

Website: lawreview.uz
E-mail: uzlawreview@tsul.uz

Publishing license
№ 174625, 29.11.2023.

The journal is submitted to the
Printing house on 18.09.2026.
Paper size: A4.
Cond.p.f: 21,4.
Units: 100. Order: № 96.

Printing house license
№ 174626, 29.11.2023.

Published in the Printing house of
Tashkent State University of Law.
100047. Tashkent city,
Sayilgoh street, 37.

© Tashkent State University of Law

EDITORIAL BOARD
EDITOR-IN-CHIEF

S. Gulyamov – Professor of the Department of Law and Technologies of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD

I. Rustambekov – Deputy Rector for Academic Affairs of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor - Deputy Editor-in-Chief

Sh. Khujaev – Head of the Department of Intellectual Property Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law - Executive Editor

O. Okyulov – Professor of the Department of Civil Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

A. Ener – Associate Professor of Ankara Haci Bayram University, Deputy Secretary General of the Center for Arbitration of Energy Disputes, Doctor of Law

M. Bungenberg – Director of the European Institute of Saarland University, Doctor of Law

S. Tatar – Professor of Ankara Yıldırım Bayezid University, Doctor of Law

J. Peeroo – Professor of the Sorbonne University, lawyer of the law firm Stone 36, Doctor of Law

B. Musaev – Dean of the Faculty of Business Law and Judicial Protection of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

Sh. Saydullaev – Professor of the Department of Theory of State and Law of Tashkent State University of Law, Candidate of Legal Sciences

D. Habibullaev – Head of the Department of Civil Procedural and Economic Procedural Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

S. Bozorov – Professor of the Department of Private International Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

I. Bekov – Head of the Department of Constitutional Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

V. Ergashev – Deputy Director of the Institute of Legislation and Legal Policy under the President of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law, Professor

Sh. Joldasova – Chief Research Fellow of the Institute of Legislation Problems and Parliamentary Research under the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

O. Khazratkulov – Head of the Department of Private International Law of Tashkent State University of Law, Candidate of Legal Sciences, Professor

D. Suyunova – Professor of the Department of Criminal Procedure Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

D. Mahkamov – Dean of the Faculty of Public Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

D. Babadjanova – Acting Professor of the Department of Civil Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

A. Matmurotov – Head of the Department of Judiciary, Advocacy and Law Enforcement Agencies of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law, Associate Professor

E. Rahmatov – Dean of the Faculty of International Law and Comparative Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law, Associate Professor

M. Turdialiyev – Deputy Head of the Department of Legal Education and Forensic Examination of the Ministry of Justice of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

MUNDARIJA

12.00.02 – KONSTITUTSIYAVIY HUQUQ. MA'MURIY HUQUQ. MOLIYA VA BOJXONA HUQUQI

- 11 **MIRZAYEV FAYZULLA IBODULLAYEVICH**
FATF standartlarini JDL/TMQK sohasida ma'muriy-huquqiy joriy etish mexanizmini takomillashtirish
- 22 **RAXMANOV AKMAL ERGASHEVICH**
Inson huquq va erkinliklarini ta'minlash mexanizmining metodologik asoslari
- 33 **ABDURAYIMOV MUHAMMAD SUVANQUL O'G'LI**
LegalTech – malakali yuridik yordam ko'rsatish tizimini takomillashtirish yo'nalishi sifatida
- 39 **MUNAVVAROVA NAIMAXON ZOYIDULLAYEVNA**
O'zbekistonda yagona notarial amaliyotni ta'minlashda Adliya vazirligi va Notarial palata hamkorligining istiqbollari
- 46 **TOJIYEV ODILJON**
"Raqqamli parlament" tushunchasi va uning konstitutsiyaviy-huquqiy asoslari
- 52 **XURRAMOV E'ZOZBEK BAXRON O'G'LI**
Tadbirkorlik faoliyatiga noqonuniy aralashuvni cheklashning konstitutsiyaviy mexanizmlari

12.00.03 – FUQAROLIK HUQUQI. TADBIRKORLIK HUQUQI. OILA HUQUQI. XALQARO XUSUSIY HUQUQ

- 64 **KUVANDIKOV ZOKIR OBLAKULOVICH, NORIMOVA MATLUBA TURG'UN QIZI**
Korporativ nizolarni hal qilishning maqbul usullari
- 75 **TURDIALIYEV MUHAMMAD ALI PO'LATJON O'G'LI**
Transchegaraviy tijorat munosabatlarida sun'iy intellekt tizimlarining huquq layoqatiga oid nazariyalar tahlili
- 82 **RO'ZMURODOVA LOBARXON MIRZOBEB QIZI**
Multimedia jurnalistikasida turdosh huquqlar: audio, video va efir materiallaridan qayta foydalanishning qatlamli modeli

12.00.08 – JINOYAT HUQUQI. JINOYAT-IJROIYA HUQUQI

- 92 **PRIMOV BAXTIYOR OLIM O'G'LI**
Kripto-aktivlarga oid qonunga xilof qilmishlar tushunchasi, mazmun-mohiyati va turlari tasnifi

12.00.09 – JINOYAT PROTSSESI. KRIMINALISTIKA, TEZKOR-QIDIRUV HUQUQ VA SUD EKSPERTIZASI

- 103 **XALILOV AKRAM UTAMURODOVICH**
O'zbekiston sud-ekspertiza tizimini muvofiqlashtirishning tashkiliy-huquqiy muammolari
- 112 **MUSAYEV GAYRAT FARXADOVICH**
Farg'onada transchegaraviy firibgarlik bilan bog'liq jinoyatning fosh etilishi: jinoiy-huquqiy, raqqamli-kriminalistik va kriptotahliliy jihatlar
- 119 **MAMADALIYEV UMID YULDASHEVICH**
Jinoyat ishlari bo'yicha ekstraditsiyaning nazariy tahlili
- 130 **FATULLAYEV SHODMONBEK MADATOVICH**
Ekspert xulosasining isbotlash vositasi sifatidagi o'rni va ahamiyati

12.00.10 – XALQARO HUQUQ

143 **YUNUSOV XAYDARALI MURATOVICH**

Xalqaro organlarga murojaat qilish huquqini ta'minlashning milliy-huquqiy asoslarini takomillashtirish masalalari

157 **UMAROV RUSTAM ZULFUKAROVICH**

“Markaziy Osiyo – Rossiya” formatining xalqaro-huquqiy tartibga solinishi: evolyutsiya, shartnomaviy asos va institutsionallashuv chegaralari

12.00.12 – KORRUPSIYA MUAMMOLARI

171 **NIYOZOVA SALOMAT SAPAROVNA**

Manfaatlar to'qnashuvi tushunchasini tavsiflash bo'yicha ilmiy yondashuvlar

СОДЕРЖАНИЕ

12.00.02 – КОНСТИТУЦИОННОЕ ПРАВО. АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРАВО. ФИНАНСОВОЕ И ТАМОЖЕННОЕ ПРАВО

- 11 **МИРЗАЕВ ФАЙЗУЛЛА ИБОДУЛЛАЕВИЧ**
Совершенствование механизма административно-правовой имплементации стандартов ФАТФ в сфере ПОД/ФТ
- 22 **РАХМАНОВ АКМАЛ ЭРГАШЕВИЧ**
Методологические основы механизма обеспечения прав и свобод человека
- 33 **АБДУРАЙИМОВ МУХАММАД СУВАНКУЛ УГЛИ**
LegalTech как направление совершенствования системы оказания квалифицированной юридической помощи
- 39 **МУНАВВАРОВА НАИМАХОН ЗОХИДУЛЛАЕВНА**
Перспективы сотрудничества Министерства юстиции и Нотариальной палаты в обеспечении единой нотариальной практики в Узбекистане
- 46 **ТОЖИЕВ ОДИЛЖОН**
Понятие «цифровой парламент» и его конституционно-правовые основы
- 52 **ХУРРАМОВ ЭЪЗОЗБЕК БАХРОН УГЛИ**
Конституционные механизмы ограничения незаконного вмешательства в предпринимательскую деятельность

12.00.03 – ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО. ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЕ ПРАВО. СЕМЕЙНОЕ ПРАВО. МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО

- 64 **КУВАНДИКОВ ЗОКИР ОБЛАКУЛОВИЧ, НОРИМОВА МАТЛУБА ТУРГУН КИЗИ**
Оптимальные способы разрешения корпоративных споров
- 75 **ТУРДИАЛИЕВ МУХАММАД АЛИ ПУЛАТЖОН УГЛИ**
Анализ теорий правоспособности систем искусственного интеллекта в трансграничных коммерческих отношениях
- 82 **РУЗМУРОВА ЛОБАРХОН МИРЗОБЕК КИЗИ**
Смежные права в мультимедийной журналистике: многоуровневая модель повторного использования аудио-, видео- и эфирных материалов

12.00.08 – УГОЛОВНОЕ ПРАВО. УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПРАВО

- 92 **ПРИМОВ БАХТИЁР ОЛИМ УГЛИ**
Понятие, сущность и классификация противоправных деяний, связанных с криптоактивами

12.00.09 – УГОЛОВНЫЙ ПРОЦЕСС. КРИМИНАЛИСТИКА, ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОЕ ПРАВО И СУДЕБНАЯ ЭКСПЕРТИЗА

- 103 **ХАЛИЛОВ АКРАМ УТАМУРОВОВИЧ**
Организационно-правовые проблемы координации системы судебной экспертизы Узбекистана
- 112 **МУСАЕВ ГАЙРАТ ФАРХАДОВИЧ**
Раскрытие трансграничного мошенничества в Фергане: уголовно-правовые, цифрово-криминалистические и криптоаналитические аспекты
- 119 **МАМАДАЛИЕВ УМИД ЮЛДАШЕВИЧ**
Теоретический анализ экстрадиции по уголовным делам
- 130 **ФАТУЛЛАЕВ ШОДМОНБЕК МАДАТОВИЧ**
Место и значение заключения эксперта как средства доказывания

12.00.10 – МЕЖДУНАРОДНОЕ ПРАВО

143 **ЮНУСОВ ХАЙДАРАЛИ МУРАТОВИЧ**

Вопросы совершенствования национально-правовых основ обеспечения права на обращение в международные органы

157 **УМАРОВ РУСТАМ ЗУЛЬФУКАРОВИЧ**

Международно-правовое регулирование формата «Центральная Азия – Россия»: эволюция, договорная база и пределы институционализации

12.00.12 – ПРОБЛЕМЫ КОРРУПЦИИ

171 **НИЁЗОВА САЛОМАТ САПАРОВНА**

Научные подходы к характеристике понятия конфликта интересов

CONTENTS

12.00.02 – CONSTITUTIONAL LAW. ADMINISTRATIVE LAW. FINANCIAL AND CUSTOMS LAW

- 11 **MIRZAEV FAYZULLA IBODULLAEVICH**
Improving the mechanism for administrative-legal implementation of FATF standards in the field of AML/CFT
- 22 **RAKHMANOV AKMAL ERGASHEVICH**
Methodological foundations of the mechanism for ensuring human rights and freedoms
- 33 **ABDURAYIMOV MUHAMMAD SUVANQUL UGLI**
LegalTech as an avenue for improving the system of qualified legal assistance
- 39 **MUNAVVAROVA NAIMAKHON ZOKHIDULLAEVNA**
Prospects for cooperation between the Ministry of Justice and the Notary Chamber in ensuring a unified notary practice in Uzbekistan
- 46 **TOJIEV ODILJON**
The concept of the “digital parliament” and its constitutional and legal foundations
- 52 **KHURRAMOV EZOZBEK BAKHRON UGLI**
Constitutional mechanisms for limiting illegal interference in entrepreneurial activity

12.00.03 – CIVIL LAW. BUSINESS LAW. FAMILY LAW. INTERNATIONAL PRIVATE LAW

- 64 **KUVANDIKOV ZOKIR OBLAKULOVICH, NORIMOVA MATLUBA TURGUN KIZI**
Acceptable methods for resolving corporate disputes
- 75 **TURDIALIYEV MUHAMMAD ALI PULATJON UGLI**
Analysis of theories on the legal capacity of artificial intelligence systems in cross-border commercial relations
- 82 **RUZMURODOVA LOBARKHON MIRZOBEK KIZI**
Related rights in multimedia journalism: a layered model for audio, video and broadcast reuse

12.00.08 – CRIMINAL LAW. CRIMINAL-EXECUTIVE LAW

- 92 **PRIMOV BAKHTIYOR OLIM UGLI**
The concept, essence, and classification of types of illegal acts related to crypto-assets

12.00.09 – CRIMINAL PROCEEDINGS. FORENSICS, INVESTIGATIVE LAW AND FORENSIC EXPERTISE

- 103 **KHALILOV AKRAM UTAMURODOVICH**
Organizational and legal problems of coordinating the forensic system of Uzbekistan
- 112 **MUSAEV GAYRAT FARKHADOVICH**
Solving crimes related to cross-border fraud in Fergana: criminal-legal, digital-criminalistic, and cryptoanalytical aspects
- 119 **MAMADALIEV UMID YULDASHEVICH**
Theoretical analysis of extradition in criminal cases
- 130 **FATULLAEV SHODMONBEK MADATOVICH**
The role and significance of the expert conclusion as a means of proof
-

12.00.10 – INTERNATIONAL LAW

143 **YUNUSOV KHAYDARALI MURATOVICH**

Issues of improving the national legal framework for ensuring the right to appeal to international bodies

157 **UMAROV RUSTAM ZULFUKAROVICH**

International legal regulation of the “Central Asia – Russia” format: evolution, treaty framework, and limits of institutionalization

12.00.12 – CORRUPTION PROBLEMS171 **NIYOZOVA SALOMAT SAPAROVNA**

Scientific approaches to characterizing the conflict of interest

Kelib tushgan / Получено / Received: 14.08.2026
Qabul qilingan / Принято / Accepted: 27.08.2026
Nashr etilgan / Опубликовано / Published: 18.09.2026

DOI: <https://dx.doi.org/10.51788/tsul.uzlawrev.33015>

UDC: 341.231.14(045)(575.1)

XALQARO ORGANLARGA MUROJAAT QILISH HUQUQINI TA'MINLASHNING MILLIY-HUQUQIY ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI

Yunusov Xaydarali Muratovich,
Toshkent davlat yuridik universiteti
Xalqaro huquq va qiyosiy huquqshunoslik fakulteti
Tadqiqot markazining yetakchi ilmiy xodimi,
yuridik fanlar doktori
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3945-3491>
e-mail: yunusovkm@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada xalqaro organlarga murojaat qilish huquqini ta'minlashning milliy-huquqiy asoslari tahlil qilingan. Tadqiqotning maqsadi amaldagi qonunchilikning protsessual, institutsional va kompensatsiyaga oid bo'shliqlarini aniqlash hamda ularni bartaraf etish yechimlarini asoslashdan iborat. Unda O'zbekiston qonunchiligining amaldagi holati, BMT shartnomaviy qo'mitalari bilan hamkorlik mexanizmlari va ularning qarorlarini milliy darajada amalga oshirish muammolari o'rganilgan. Qiyosiy-huquqiy, formal-yuridik va tizimli tahlil usullari asosida Kolumbiya, Ispaniya va Peru tajribasi qiyosiy baholangan. Tadqiqot natijasida xalqaro organlar mulohazalarining protsessual oqibatlarini belgilash, kompensatsiya mexanizmlarini takomillashtirish va yuridik yordamni kengaytirish bo'yicha takliflar ishlab chiqilgan. Maqolada ilgari surilgan taklif va tavsiyalar O'zbekiston qonunchilik hujjatlarini xalqaro standartlarga moslashtirish va integratsiya qilish, shuningdek, inson huquqlari sohasidagi islohotlarning yangi yo'nalishlarini belgilash uchun xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: xalqaro organ, murojaat, shikoyat, xabarnoma, mulohaza, kompensatsiya, xalqaro majburiyat, monitoring, yuridik yordam, shartnomaviy mexanizm

ВОПРОСЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ НАЦИОНАЛЬНО-ПРАВОВЫХ ОСНОВ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРАВА НА ОБРАЩЕНИЕ В МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОРГАНЫ

Юнусов Хайдарали Муратович,
доктор юридических наук, ведущий научный сотрудник
Исследовательского центра факультета
международного права и сравнительного правоведения
Ташкентского государственного юридического университета

Аннотация. В статье проанализированы национально-правовые основы обеспечения права на обращение в международные органы. Цель исследования заключается в выявлении существующих в действующем законодательстве пробелов процессуального, институционального и компенсационного характера, а также в обосновании способов их устранения. Рассмотрены современное состояние законодательства Узбекистана, механизмы

взаимодействия с договорными комитетами ООН и проблемы реализации их решений на национальном уровне. На основе сравнительно-правового, формально-юридического и системного методов проведён сравнительный анализ опыта Колумбии, Испании и Перу. По результатам исследования разработаны предложения по определению процессуальных последствий соображений международных органов, совершенствованию механизмов выплаты компенсации и расширению юридической помощи. Сформулированные в статье предложения и рекомендации могут способствовать приведению законодательства Узбекистана в соответствие с международными стандартами и его интеграции в международно-правовую систему, а также определению новых направлений реформ в области прав человека.

Ключевые слова: международный орган, обращение, жалоба, сообщение, соображения, компенсация, международное обязательство, мониторинг, юридическая помощь, договорный механизм

ISSUES OF IMPROVING THE NATIONAL LEGAL FRAMEWORK FOR ENSURING THE RIGHT TO APPEAL TO INTERNATIONAL BODIES

Yunusov Khaydarali Muratovich,

Senior Research Fellow of the Research Center,
Faculty of International Law and Comparative Law,
Tashkent State University of Law,
Doctor of Science in Law

Abstract. This article analyzes the national legal frameworks for ensuring the right of petition to international bodies. The objective of the study is to identify procedural, institutional, and compensatory gaps in current legislation and to substantiate solutions for their elimination. It examines the current status of Uzbekistan's legislation, cooperation mechanisms with UN treaty bodies, and the challenges of implementing their decisions at the national level. Utilizing comparative-legal, formal-legal, and systemic analysis methods, the study comparatively evaluates the experiences of Colombia, Spain, and Peru. As a result of the research, proposals were formulated to establish the procedural consequences of views/opinions issued by international bodies, improve compensation mechanisms, and expand access to legal assistance. The proposals and recommendations advanced in the article serve to harmonize and integrate Uzbekistan's legislative acts with international standards, as well as to outline new directions for human rights reforms.

Keywords: international body, appeal, complaint, notification, remark, compensation, international obligation, monitoring, legal aid, treaty mechanism

Kirish

Tarixdan ma'lumki, insonning murojaat qilish huquqi o'z tabiatiga ko'ra siyosiy va fuqarolik huquqlariga, ya'ni birinchi avlod huquqlari turkumiga kiradi. U davlat va shaxs o'rtasidagi munosabatlarni tartibga soluvchi eng faol vosita hisoblanadi.

Bugungi kunda ushbu huquq transchegaraviy xususiyat kasb etib, global hamjamiyatda individlarning xalqaro institutlar bilan to'g'ridan to'g'ri aloqa o'rnatish imkoniyatini kafolatlovchi muhim tizimga aylandi. Zamonaviy xalqaro huquqning rivojlanishi inson huquqlarini himoya qilishni faqat milliy mexanizmlar doirasi bilangina cheklamay, universal va mintaqaviy darajadagi himoya tizimlari orqali ta'minlashni ham kun tartibiga qo'yimoqda. Bugungi globallashtiruv davrida shaxsning huquqiy maqomi yangi bosqichga ko'tarilib, uning xalqaro maydonda bevosita "subyekt" sifatida namoyon bo'lishi uchun zamin yaratildi.

Shu sababli individlarning xalqaro organlarga murojaat qilish huquqining konseptual asoslarini anglash, ulardan foydalanish mexanizmlarini tahlil qilish va milliy qonunchilikni xalqaro standartlarga moslashtirish zarurati inson huquqlari sohasidagi zamonaviy tadqiqotlarning dolzarbligini belgilaydi. Ayniqsa, mazkur huquq O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 55-moddasidan joy olishi va konstitutsiyaviy darajada mustahkamlanishi fuqarolarning murojaatlari bilan ishlash tizimining milliy qonunchilik asoslarini takomillashtirishni taqozo etmoqda. Shuningdek, soha mutaxassislari oldiga "O'zbekiston – 2030" strategiyasida ko'zda tutilgan Konstitutsiya va qonunlarning ustuvorligini ta'minlash, inson huquqlari hamda erkinliklarini ishonchli himoya qilish maqsadiga erishish yo'lida sud-huquq islohotlari, huquqni muhofaza qiluvchi organlar faoliyatining amaliy samaradorligini o'rganish vazifasini qo'yimoqda. O'zbekiston Respublikasining BMT shartnomaviy qo'mitalari bilan ushbu sohadagi hamkorligining hozirgi holati va uni yanada rivojlantirish istiqbollarini tahlil qilish zarurati ushbu mavzuni milliy yuridik fanlar tadqiqotchiligidan ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylantirmoqda.

Xalqaro organlarga murojaat qilish huquqini amalga oshirish jarayoni xalqaro huquqda ham, milliy huquqiy tizimlarda ham bir qator nazariy va protsessual muammolar borligini ko'rsatadi. Xalqaro organlar qarorlarining yuridik maqomi (masalan, BMTning shartnomaviy qo'mitalari tomonidan chiqariladigan yakuniy mulohazalar (*views*)ning to'g'ridan to'g'ri majburiy yuridik kuchga ega emasligi), milliy huquqiy tizimlarda protsessual bo'shliqlarning mavjudligi, xalqaro organlar tomonidan aniqlangan inson huquqlarining buzilishi holatlari yuzasidan moddiy va ma'naviy tovon (kompensatsiya) to'lashning aniq moliyaviy va institutsional mexanizmlari milliy darajada to'liq izga solinmaganligi shular jumlasidandir.

Ushbu maqolaning maqsadi mazkur muammolarni bartaraf etish va qonunchilikni xalqaro standartlar asosida rivojlantirishning konseptual masalalarini tahlil qilishdan iborat. Tadqiqotning asosiy vazifasi xalqaro organlarga murojaat qilish huquqining xalqaro-huquqiy asoslari hamda O'zbekistonda mazkur huquqni ta'minlashning amaldagi milliy-huquqiy va institutsional mexanizmlarini o'rganish, bu borada mavjud huquqiy, protsessual va amaliy muammolarni aniqlash, sud ishlarini qayta ko'rib chiqish va kompensatsiya to'lash mexanizmlarining huquqiy asoslarini baholash, BMTning shartnomaviy organlari mulohazalarini inobatga olgan holda xalqaro organlarga murojaat qilish huquqini samarali ta'minlash va milliy qonunchilikni xalqaro standartlarga muvofiq takomillashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy taklif hamda tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Shundan kelib chiqib, maqolada xorijiy davlatlarning sud amaliyoti va qonunchiligi tajribasi qiyosiy o'rganilgan holda O'zbekiston uchun bir qator istiqbolli yechimlar taklif etilgan.

Mazkur tadqiqotning ilmiy ahamiyati shundaki, unda murojaat qilish huquqining mazmun-mohiyati BMTning shartnomaviy qo'mitalari amaliyotidan kelib chiqib, nafaqat oddiy huquqiy tushuncha sifatida, balki "jamiyatdagi ijtimoiy shaffoflik barometri" va inson huquqlarini himoya qiluvchi faol huquqiy vosita sifatida Geyr Ulfsheteyn hamda Helen Keller qarashlariga mos tarzda konseptual jihatdan ochib berilgan. Uning amaliy ahamiyati esa bevosita milliy qonun ijodkorligi va huquqni qo'llash amaliyoti bilan bog'liq. Tadqiqot natijasida ilgari surilgan taklif va tavsiyalar O'zbekistonda inson huquqlari sohasidagi qonunchilik hujjatlarini xalqaro standartlarga moslashtirish va integratsiya qilishda, shuningdek, inson huquqlari sohasidagi islohotlarning yangi yo'nalishlarini ishlab chiqishda muhim manba bo'lib xizmat qiladi.

Asosiy qism

"Xalqaro organ" deganda xalqaro shartnoma yoki xalqaro tashkilot hujjati asosida tashkil etilib, inson huquqlari sohasidagi xalqaro universal shartnomalarda himoya ostiga olingan,

inson huquqlarining buzilishi yuzasidan jismoniy shaxslarning murojaatlarini qabul qilish, ko'rib chiqish va ular bo'yicha qaror yoki xulosa qabul qilish vakolatiga ega bo'lgan xalqaro tuzilma tushuniladi. Xalqaro organlar sifatida BMTning shartnomaviy qo'mitalari faoliyati o'rganiladi.

Individlarning xalqaro organlarga murojaat qilish huquqini ta'minlash jarayoni xalqaro huquq va milliy huquqning o'zaro ta'siriga oid bir qator ilmiy-nazariy masalalarni o'rta qo'yadi. Xususan, insonlarning (jismoniy shaxslarning) o'z huquqlari buzilganda xalqaro organlarga, xususan, BMT shartnomaviy qo'mitalariga murojaat qilishi (individual shikoyatlar instituti) inson huquqlari xalqaro tizimining eng ta'sirchan mexanizmi hisoblanadi. Bu masala shunisi bilan ham muhimki, mazkur muammoning ko'p jihatlari xalqaro huquq va davlat ichki (milliy) huquqining o'zaro kesishuvida joylashgan bo'lib, huquqning turli sohalariga tegishli bo'ladi. Bu esa xalqaro huquq va milliy huquqning hamkorligini talab qiladi.

Xalqaro huquq va milliy huquqning o'zaro ta'siri masalasi ilmiy jamoatchilikda turli nazariy va tahliliy yondashuvlarning shakllanishiga turtki bergan. Xususan, xalqaro organlarga murojaat qilish huquqini ta'minlash maqsadida davlatning xalqaro nazorat organlari bilan munosabatga kirishishi ilmiy adabiyotlarda "institutsional integratsiya" konsepsiyasi doirasida talqin etilib, u ochiqlik siyosati, xalqaro organlar qarorlari vositasidagi normativ ishtirok hamda legitim hamkorlikning kuchayishini anglatadi. Optimistik yondashuv tarafdorlari nuqtayi nazariga ko'ra, davlatning xalqaro maydondagi faolligi inson huquqlarini ta'minlashga qaratilgan ichki islohotlar uchun "tashqi validatsiya" (e'tirof) vazifasini bajaradi.

Inson huquqlari sohasidagi xalqaro hamkorlikni baholashda "implementatsiya tafovuti" (*implementation gap*) deb nom olgan navbatdagi muhim konseptual yondashuv nuqtayi nazaridan esa u normativ faollik va amaliy ijro o'rtasidagi uzilishni ifodalaydi. Ilmiy-tanqidiy tahlillar shuni ko'rsatadiki, xalqaro hamkorlikning faollashishi o'z-o'zidan kundalik hayotda inson huquqlari kafolatlarining to'liq ta'minlanishini anglatmaydi. Xususan, taniqli huquqshunos olim J. Donnelly inson huquqlari rejimining samaradorligini baholashda xalqaro shartnomalarni ratifikatsiya qilish hamda ularning real ijrosi o'rtasidagi farqni asosiy tahliliy mezon sifatida belgilaydi (Donnelly, 1986). Ya'ni davlat xalqaro majburiyatlarni o'z zimmasiga olishi mumkin, biroq har doim ham bu majburiyatlar ichki tizimda barqaror ishlaydigan mexanizmlarga aylanavermaydi.

Bundan tashqari, xalqaro huquq nazariyasida inson huquqlarining universalligi va ularning milliy qadriyatlar bilan uyg'unlashuvi masalasi muhim munozara mavzusidir. Xalqaro huquqshunos L. Henkin (1990) inson huquqlarining universalligini birinchi o'ringa qo'yib, ularni davlatning siyosiy irodasidan mustaqil bo'lgan axloqiy-huquqiy me'yorlar sifatida talqin etadi. Olimning fikricha, inson huquqlarini haddan tashqari "milliylashtirish", ya'ni mahalliy xususiyatlarga bog'lash ularning umuminsoniy va universal tabiatini cheklash xavfini yuzaga keltiradi.

Bunga qarama-qarshi ravishda ayrim mutaxassislar davlatlarning amaliy siyosatiga tayangan holda inson huquqlari masalasini milliy qobiqda mahalliy xususiyatlar bilan uzviylikda talqin qiladi. Taniqli huquqshunos olim M. Koskenniemi (2009) bu borada o'zining tanqidiy qarashlarini ilgari surib, xalqaro huquq tili, jumladan, inson huquqlari mavzusi, ba'zan davlatlar tomonidan xalqaro maydonda siyosiy legitimlik yaratish vositasi sifatida ishlatilishi mumkinligini ta'kidlaydi. U normativ bayonotlar bilan real amaliy natijalar o'rtasida har doim ham mutanosiblik mavjud bo'lavermasligini eslatib o'tadi.

Fikrimizcha, xalqaro huquq va milliy huquqning o'zaro ta'siri qanday bo'lishidan qat'i nazar, har qanday holatda ular o'rtasidagi bog'liqlikni inkor etmaslik lozim. Jumladan,

xalqaro organlarga individual murojaat qilish huquqi milliy huquqning sud va ma'muriy himoya shaklidagi ichki himoya vositalarini inkor etmaydi, balki ularni subsidiar tarzda to'ldiradi. Shu sababli mazkur huquq o'zaro bog'liq ikki elementdan: 1) shaxsning xalqaro himoya mexanizmiga real va to'siqsiz kirish imkoniyati; 2) xalqaro organ huquq buzilganini aniqlagan taqdirda uning xulosasi asosida milliy darajada samarali huquqiy himoya va kompensatsiyaning ta'minlanishidan tashkil topadi.

Fuqarolik va siyosiy huquqlar to'g'risidagi xalqaro paktning 2-moddasi 3-bandi davlat zimmasiga huquqi buzilgan shaxs uchun samarali huquqiy himoya vositasini ta'minlash majburiyatini yuklaydi (United Nations General Assembly, 1966a). Paktning birinchi fakultativ protokoli esa ishtirokchi davlat tomonidan BMT Inson huquqlari qo'mitasining shaxslardan yozma xabarnomalar qabul qilish va ko'rib chiqish vakolati tan olinishini nazarda tutadi (United Nations General Assembly, 1966b). Bunda murojaatlarning qabul qilinishi shartlaridan biri – mavjud va samarali ichki huquqiy himoya vositalarining tugatilganligidir.

BMT Inson huquqlari qo'mitasining 33-son Umumiy sharhida davlatlarning individlarning qo'mitaga murojaat qilishiga to'sqinlik qilmasligi va murojaat qilgan shaxslarni qasos yoki taziyq choralaridan himoya qilishi lozimligi qayd etilgan (United Nations Human Rights Committee, 2009).

Shuningdek, individual murojaatlar yuzasidan qo'mita qabul qiladigan *views* – mulohazalar xalqaro sud hukmi bilan aynan tenglashtirilmasa-da, ular paktning sharhlashga vakolatli shartnomaviy organning nufuzli maqomdagi huquqiy xulosasi sifatida e'tirof etiladi va sud qarorlariga xos bo'lgan bir qator xususiyatlarga ega, deb qaraladi. Davlatning Fakultativ protokolda ishtirok etishi mazkur mexanizm bilan vijdonan hamkorlik qilish va huquq buzilishi aniqlanganda samarali himoya vositasini ta'minlash majburiyatini keltirib chiqaradi.

Shundan kelib chiqib, milliy qonunchilikda xalqaro organ mulohazasining maqomini keskin tarzda yoki "majburiy sud hukmi" yoki "yuridik ahamiyatga ega bo'lmagan tavsiya" sifatida malakalash maqsadga muvofiq emas. Aksincha, bunday mulohazani davlat tomonidan tan olingan xalqaro shartnomaviy mexanizm doirasida qabul qilingan, milliy organlar tomonidan vijdonan ko'rib chiqilishi va unda ko'rsatilgan huquq buzilishini bartaraf etish uchun samarali choralar ko'rilishini talab qiladigan maxsus xalqaro-huquqiy hujjat sifatida belgilash mantiqan to'g'ri hisoblanadi.

a) *O'zbekiston qonunchiligi tahlili.* O'zbekistonda inson huquqlarini himoya qiluvchi xalqaro organlarga murojaat qilish huquqi 2023-yilgi Konstitutsiyaning 55-moddasida ilk bor to'g'ridan to'g'ri konstitutsiyaviy huquq sifatida mustahkamlandi (Republic of Uzbekistan, 2023a). Mazkur huquq ichki huquqiy himoya vositalaridan foydalanib bo'linganidan keyin, O'zbekiston qonunchiligi va xalqaro shartnomalariga muvofiq amalga oshiriladi. Konstitutsiyaning 15-moddasi esa xalqaro shartnomalarni milliy huquqiy tizimning tarkibiy qismi deb belgilab, qonun bilan xalqaro shartnoma o'rtasida tafovut yuzaga kelganda shartnoma qoidalarini qo'llanishini nazarda tutadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 8-maydagi "Yangi tahrirdagi O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasini amalga oshirish bo'yicha birinchi navbatdagi chora-tadbirlar to'g'risida"gi PF-67-son Farmonida Konstitutsiyaning 55-moddasini amalga oshirish maqsadida xalqaro organlarga murojaat qilish tartibini ishlab chiqish alohida vazifa sifatida ko'rsatilgan edi. Xususan, uning amaliy yo'nalishlaridan biri sifatida Jinoyat-ijroiya kodeksiga mahkumlarning xalqaro organlarga murojaat qilish huquqini ta'minlovchi o'zgartishlar kiritish belgilangandi (President of the Republic of Uzbekistan, 2023). Oradan bir yil o'tgach, ushbu vazifa doirasida Jinoyat-ijroiya kodeksining 9-moddasida mahkumning, ichki huquqiy

himoya vositalaridan foydalanib bo'linganidan keyin, inson huquq va erkinliklarini himoya qiluvchi xalqaro organlarga murojaat qilish huquqi to'g'ridan to'g'ri mustahkamlandi (Republic of Uzbekistan, 2024). Bu ayniqsa, ozodlikdan mahrum etilgan shaxslarning xalqaro himoya mexanizmlaridan foydalanishi uchun alohida maxsus kafolat sifatida namoyon bo'ldi. Chunki ozodlikdan mahrum etilgan shaxslarning tashqi muhit bilan aloqa qilish imkoniyatlari sezilarli darajada cheklanganligi, ularning kundalik hayoti va huquqlarini amalga oshirishi davlat organlari hamda penitensiar tizim faoliyatiga institutsional jihatdan yuqori darajada bog'liqligi, shuningdek, huquqlari buzilgan taqdirda samarali ichki huquqiy himoya vositalaridan foydalanishda muayyan tashkiliy, protsessual va amaliy to'siqlarga duch kelish ehtimolining mavjudligi, tabiiy ravishda ularning xalqaro himoya mexanizmlariga murojaat qilish ehtiyojini kuchaytiradi. Shu nuqtayi nazardan, xalqaro organlarga murojaat qilish huquqi endilikda ozodlikdan mahrum etilgan shaxslar uchun milliy himoya vositalarini to'ldiruvchi qo'shimcha huquqiy kafolat bo'lib, buzilgan huquqlarini tiklash va samarali himoya qilish imkoniyatlarini kengaytiradi. Qolaversa, milliy qonunchilikka kiritilgan mazkur o'zgartirish O'zbekistonning mahkumlar huquqlari bilan bog'liq xalqaro majburiyatlarini to'la-to'kis bajarish yo'lidagi sezilarli qadam bo'ldi.

Bundan tashqari, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyaviy sudining 2023-yil 5-dekabrda "O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyaviy sudining mamlakatdagi konstitutsiyaviy qonuniylikning holati to'g'risidagi axborotini tasdiqlash haqida"gi KSQ-7-sonli qarori bilan ilova shaklida tasdiqlangan "O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyaviy sudining mamlakatdagi konstitutsiyaviy qonuniylikning holati to'g'risidagi axboroti"da fuqarolarga inson huquq va erkinliklarini himoya qiluvchi xalqaro organlarga murojaat etishga oid konstitutsiyaviy huquqlarning taqdim etilishi davlat tomonidan fuqarolarni himoya qilish mexanizmlarini takomillashtirish masalasiga jiddiy munosabat sifatida talqin qilingan hamda Konstitutsiyaviy sud Inson huquqlari bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Milliy markazini vakolatli davlat organlari bilan birgalikda fuqarolarning xalqaro organlarga murojaat qilishga oid konstitutsiyaviy huquqini amalga oshirish mexanizmlarini yo'lga qo'yish bo'yicha zaruriy choralar ko'rishga chaqirgan edi (Constitutional Court of the Republic of Uzbekistan, 2023).

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 22-iyundagi "Inson huquqlari bo'yicha O'zbekiston Respublikasining Milliy strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-6012-son Farmonida O'zbekiston Respublikasining inson huquqlari bo'yicha xalqaro shartnomalari normalarini bajarish yuzasidan mas'ul davlat organlari va tashkilotlari faoliyatining asosiy yo'nalishlari sifatida qonunchilik va huquqni qo'llash amaliyotini takomillashtirishga qaratilgan chora-tadbirlarni ishlab chiqish hamda amalga oshirish orqali BMTning inson huquqlari bo'yicha ustav organlari va shartnomaviy qo'mitalarining tavsiyalarini bajarishga to'sqinlik qilayotgan sabab va sharoitlarni aniqlash, tahlil qilish, ularni bartaraf etish hamda xalqaro tashkilotlarning inson huquqlarini himoya qilish bo'yicha tavsiyalarini amalga oshirishga qaratilgan milliy harakat rejalari ("yo'l xaritalari")ning so'zsiz bajarilishini ta'minlash belgilangan edi (1-modda).

Farmon bilan "Birlashgan Millatlar Tashkilotining inson huquqlari bo'yicha ustav organlari va shartnomaviy qo'mitalari xabarnomalari va qarorlarini ko'rib chiqish yuzasidan O'zbekiston Respublikasi davlat organlarining o'zaro hamkorlik qilish tartibi to'g'risida"gi nizom 3-ilova shaklida tasdiqlangandi (President of the Republic of Uzbekistan, 2020).

Keyinchalik, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 22-iyundagi "Inson huquqlari bo'yicha O'zbekiston Respublikasining Milliy strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi

PF-6012-son Farmoniga o'zgartirishlar kiritish haqidagi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2026-yil 17-fevraldagi PF-27-son Farmoni bilan PF-6012-sonli Farmonning 3-ilovasiga o'zgartirishlar kiritildi (President of the Republic of Uzbekistan, 2026). Ilova nomi "O'zbekiston Respublikasi davlat organlarining Birlashgan Millatlar Tashkilotining inson huquqlari bo'yicha ustav organlari va shartnomaviy qo'mitalarining murojaatlarini ko'rib chiqish yuzasidan o'zaro hamkorlik qilish tartibi to'g'risida"gi nizom deb qayta nomlandi.

BMTning inson huquqlari bo'yicha ustav organlari va shartnomaviy qo'mitalari tomonidan yuborilgan murojaatlarni ko'rib chiqish hamda ularning ijrosini ta'minlashda davlat organlarining o'zaro hamkorligi ushbu nizomga ilova qilingan 1–3-ilovalarda berilgan sxemaga muvofiq tashkil qilinishi ko'zda tutildi.

Nizomga kiritilgan o'zgartirishlarga ko'ra, BMTning vaqtinchalik choralari to'g'risidagi murojaatlarini ko'rib chiqish tartibi belgilandi. Unga muvofiq, BMTning shartnomaviy qo'mitalari tomonidan yuborilgan vaqtinchalik choralari to'g'risidagi murojaat Tashqi ishlar vazirligi orqali kelib tushgandan so'ng 1 kun muddatda Inson huquqlari bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Milliy markazi va Adliya vazirligiga yuboriladi. Markaz 1 kun muddatda mas'ul davlat organlariga so'rovnomalar yuborib, ulardan vaqtinchalik choralarni amalga oshirish bo'yicha tezkor chora-tadbirlar ko'rish va zarurat tug'ilganda asoslangan tushuntirish taqdim etishni so'raydi. Davlat organlari 3 kun muddatda amalga oshirilgan chora-tadbirlar yoki rejalashtirilgan tadbirlar yuzasidan tushuntirishni markazga taqdim etadi. Markaz ishchi guruh bilan birgalikda yig'ilgan ma'lumotlar asosida 3 kun muddatda hukumatning rasmiy nuqtayi nazarini shakllantiradi va Tashqi ishlar vazirligiga yuboradi. Hukumatning rasmiy nuqtayi nazari Tashqi ishlar vazirligi tomonidan 2 kun muddatda BMTning shartnomaviy qo'mitalariga yuboriladi.

Ushbu nizom O'zbekiston Respublikasi davlat organlarining BMTning inson huquqlari bo'yicha ustav organlari va shartnomaviy qo'mitalari tomonidan yuborilgan xabarnomalar, mulohazalar, shoshilinch va vaqtinchalik choralari to'g'risidagi murojaatlarini ko'rib chiqish yuzasidan o'zaro hamkorlik qilish tartibini belgilovchi muhim normativ-huquqiy asos hisoblanadi. Nizomning asosiy mazmuni davlat idoralarining xalqaro tuzilmalar bilan hamkorlik qilish sxemasini tizimlashtirish va mamlakatning xalqaro majburiyatlari ijrosini milliy manfaatlardan kelib chiqqan holda ta'minlashga qaratilgan. Hujjatda xalqaro muloqotni samarali tashkil etish maqsadida BMTning ustav organlari va shartnomaviy qo'mitalari, shuningdek, vaqtinchalik choralari, mulohaza, xabarnoma va shoshilinch murojaat kabi tushunchalarning huquqiy maqomi aniq chegaralab berilgan.

Nizomning asosiy jihatlaridan biri – xalqaro organlardan kelib tushadigan turli darajadagi murojaatlar yuzasidan hukumatning rasmiy nuqtayi nazarini bildirishning qat'iy va izchil muddatlari o'rnatilganligidir. Unga ko'ra, BMT ustav organlari xabarnomalariga oltmish kun, shartnomaviy qo'mitalar xabarnomalariga olti oy, shoshilinch va vaqtinchalik choralarga oid tezkor murojaatlarga esa ko'pi bilan o'n kundan oshmagan muddat ichida javob tayyorlanishi shart. Ushbu jarayonda Inson huquqlari bo'yicha Milliy markaz asosiy muvofiqlashtiruvchi organ sifatida maydonga chiqadi va u uch kun muddatda Adliya vazirligi, Tashqi ishlar vazirligi, sohaviy idoralar hamda Oliy Majlis Ombudsmani vakillaridan iborat vaqtinchalik idoralararo ishchi guruhni shakllantiradi.

Ushbu normativ hujjatning o'ziga xosligi BMT shartnomaviy qo'mitalaridan keladigan xabarnomalarni xalqaro darajada tan olingan maqbullik mezonlari (ichki himoya vositalarining tugatilganligi, anonim emasligi, dalillarning yetarliligi va boshqa xalqaro organlarda takroran ko'rib chiqilmayotganligi) asosida dastlabki "g'alvirdan o'tkazish"

tizimining o'rnatilganida namoyon bo'ladi. Bundan tashqari, agar murojaat mazmuni davlat yoki shaxsiy sirlarni o'z ichiga olmasa, ishchi guruh faoliyatiga fuqarolik jamiyati institutlari va mustaqil ekspertlarni jalb qilish imkoniyati yaratilgan bo'lib, bu jarayonning oshkoraligini ta'minlaydi. Yana bir muhim va o'ziga xos jihat shundaki, BMT organlaridan kelib tushgan yakuniy mulohazalar sud tartibida qayta ko'rib chiqish uchun Oliy Sudga yuboriladi hamda mulohazalarda belgilangan zararni qoplash uchun to'lov (kompensatsiya) masalasi ham qat'iy ravishda aynan sud tartibida belgilanadi.

Nizomning ijtimoiy-huquqiy ahamiyati O'zbekistonning xalqaro inson huquqlari standartlariga sodiqligini amalda ko'rsatishi va davlat organlarining ushbu yo'nalishdagi faoliyatini tizimli monitoring qilishidadir. Qabul qilingan yakuniy mulohazalar elektron reyestrda kiritilib, Milliy markazning rasmiy veb-saytida e'lon qilinishi jamiyatda huquqiy oshkoralikni kuchaytiradi. Eng asosiysi, davlat organlarining birinchi rahbarlari asoslantirilgan ma'lumotlarni o'z vaqtida va sifatli taqdim etish uchun shaxsan javobgar etib belgilangani mamlakatda ijro intizomini mustahkamlashga hamda xalqaro maydonda davlatning nufuzi va inson huquqlari kafolatlarini yangi bosqichga olib chiqishga xizmat qiladi.

Shu tarzda bugungi kunda BMT organlaridan kelib tushadigan individual xabarnomalar va mulohazalar bilan ishlash uchun idoralararo institutsional davlat mexanizmi shakllantirilgan. Amaldagi nizom (PF-6012-son Farmonning 3-ilovasi) "xabarnoma"ni – shaxs yoki shaxslar guruhi tomonidan BMTning inson huquqlari bo'yicha organlariga taqdim etilgan va O'zbekistonga yo'naltirilgan yozma murojaat, "mulohaza"ni – esa tegishli xabarnoma bo'yicha BMT organining yakuniy xulosa va tavsiyalari sifatida belgilaydi. Tashqi ishlar vazirligi kelib tushgan shartnomaviy qo'mita xabarnomasini besh kun ichida Milliy markaz va Adliya vazirligiga yuboradi, xabarnomaga hukumatning pozitsiyasini taqdim etish uchun olti oylik muddat nazarda tutilgan.

Amaldagi qonunchilik O'zbekiston Respublikasining inson huquqlari bo'yicha xalqaro majburiyatlarini bajarish sohasida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Jamoatchilik palatasi, Inson huquqlari sohasida xalqaro majburiyatlarga rioya etilishi bo'yicha parlament komissiyasi, Tashqi ishlar vazirligi, Inson huquqlari bo'yicha Milliy markaz, Adliya vazirligi, Oliy Sud hamda boshqa davlat organlarining vazifalarini belgilash orqali xalqaro organlarga murojaat qilish huquqini amalga oshirishning institutsional ta'minot tizimini yaratadi.

Demak, bugungi qonunchilikdan kelib chiqib, O'zbekistonda xalqaro organ qarorlarini (mulohazalar, shoshilinch va vaqtinchalik choralar to'g'risidagi murojaatlarni) ko'rib chiqish mexanizmi umuman mavjud emas, deya xulosa qilib bo'lmaydi. Aksincha, 2026-yil holatida xalqaro organ murojaatlarini idoralararo qabul qilish, javob tayyorlash, vaqtinchalik choralar qabul qilish, Oliy Sudga yuborish, kompensatsiya, reyestr va monitoring qilishni qamrab olgan tizim shakllangan. Biroq, fikrimizcha, ushbu ko'p tarkibli tuzilmalar va murakkab tartibga ega institutsional tizimning samarali ishlashi uchun nizom shaklidagi qonunosti hujjatning huquqiy maqomi va yuridik tartibga solish kuchi kamlik qiladi. Endilikda ushbu mexanizmning asosiy elementlarini qonun va protsessual kodekslar darajasida yanada aniqlashtirish talab etiladi.

Nazarimizda, huquqni qo'llash amaliyotida saqlanib qolayotgan bir qator kamchiliklar ham bartaraf etilishi zarur. Xususan, sudlar va huquqni muhofaza qiluvchi organlar tomonidan inson huquqlari bo'yicha xalqaro shartnomalar normalarini qo'llash amaliyotini yanada kengaytirish, ozodlikdan mahrum qilish joylarida saqlanayotgan shaxslar huquqlariga rioya etilishini monitoring qilish tizimini takomillashtirish lozimligi shular jumlasidan.

Umumiy tahlildan kelib chiqib, O'zbekistonda xalqaro organlarga murojaat qilish huquqida ta'minlash sohasidagi eng asosiy muammolar sifatida quyidagilarni ajratib ko'rsatish mumkin.

Birinchi muammo – individlarning xalqaro organlarga murojaat qilish huquqida shartnomaviy asoslar cheklanganligi. Hozirgi kunda BMTning inson huquqlari bo'yicha 9 ta asosiy shartnomasi doirasida maxsus individual shikoyat mexanizmi mavjud. Inson huquqlari bo'yicha qo'mita, Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar bo'yicha qo'mita, Irqiy kamsitishlarning barcha shakllariga barham berish bo'yicha qo'mita, Ayollarga nisbatan barcha turdagi kamsitishlarni tugatish bo'yicha qo'mita, Qiynoqlarga qarshi qo'mita, Bola huquqlari bo'yicha qo'mita, Mehnatkash-migrantlar huquqlarini himoya qilish bo'yicha qo'mita (hali kuchga kirmagan), Nogironligi bor shaxslarning huquqlari bo'yicha qo'mita, O'z erkiga zid tarzda bedarak yo'qolishdan himoya qilish qo'mitasi insonlarning murojaatlarini ko'rib chiquvchi shartnomaviy (konvensial) organ sifatida faoliyat olib bormoqda (Qiynoqlarga qarshi kichik qo'mita individual shikoyatlarni qabul qilmaydi). Biroq O'zbekiston Respublikasidagi shaxslar uchun BMTning shartnomaviy qo'mitalari orasidan faqat Inson huquqlari qo'mitasiga individual murojaat qilish imkoniyati mavjud xolos. Boshqa qo'mitalarning yurisdiksiyasini tan olish bo'yicha zaruriy fakultativ protokollar yoki maxsus deklaratsiyalar hozircha qabul qilinmagan. Shu bois yangi tahrirdagi Konstitutsiyaning 55-moddasi 2-qismida shaxslarning inson huquqlarini himoya qiluvchi xalqaro organlarga murojaat qilish huquqi ilk bor konstitutsiyaviy darajada mustahkamlangan bo'lsa-da, ushbu normaning amalda ishlashi va BMT qo'mitalari bilan hamkorlik darajasi turli shartnomalar kesimida farq qiladi.

Ikkinchi muammo – xalqaro organlarga murojaat qilish huquqiga oid milliy normativ-huquqiy bazaning zaifligi. Avvalo, Konstitutsiyaning 55-moddasida ko'rsatilgan "davlatning huquqiy himoyaga doir barcha ichki vositalaridan foydalanib bo'lingan bo'lsa" degan normaning milliy qonunchilikda aniq talqini mavjud emas. Ushbu normani BMT qo'mitalari qanday tushunishi bo'yicha (masalan, BMTning Inson huquqlari qo'mitasi milliy kassatsiya yoki Oliy Sud Plenumi qarorini ichki himoyaning yakuniy nuqtasi deb hisoblaydimi yoki yo'qmi?) Oliy Sud Plenumining tushuntirish qarori ham qabul qilinmagan.

Shuningdek, Fuqarolik protsessual, Jinoiy protsessual va Iqtisodiy protsessual kodekslarda BMT shartnomaviy qo'mitalarining qarorlari ishni yangi ochilgan holatlar bo'yicha qayta ko'rib chiqish uchun asos yaratadimi degan savolga javob yo'q. Ya'ni milliy qonunchilikda xalqaro organ mulohazasining protsessual oqibatlari yetarlicha aniqlashtirilmagan. Amaldagi nizom (PF-6012-son Farmonning 3-ilovasi) xalqaro organ mulohazasini Oliy Sudga "sud tartibida ko'rib chiqish uchun" yuborishni nazarda tutadi. Biroq O'zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksining 522-moddasida sudning qonuniy kuchga kirgan hukmi va ajrimini bekor qiluvchi yangi ochilgan holatlar ro'yxatida vakolati O'zbekiston tomonidan tan olingan xalqaro organning inson huquqlari buzilganligi haqidagi mulohazasi ishni qayta ko'rish asosi sifatida to'g'ridan to'g'ri ko'rsatilmagan (Republic of Uzbekistan, 1994). O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik protsessual kodeksining 437-moddasida ham sudning qonuniy kuchga kirgan hal qiluv qarorlari, ajrimlar va qarorlarini qayta ko'rib chiqishni taqozo etuvchi yangi ochilgan holatlar qatorida xalqaro organning mulohazasi maxsus asos sifatida belgilanmagan (Republic of Uzbekistan, 2018).

Bu esa Oliy Sudga mulohaza yuborilgandan keyin aynan qaysi protsessual tartib ishga tushishi, kim murojaat tashabbuskori bo'lishi, qanday muddat qo'llanishi hamda xalqaro organ aniqlagan huquq buzilishi sud tomonidan qanday yuridik ahamiyatda baholanishi masalalarini aniqlashtirish zaruratini keltirib chiqaradi.

Milliy qonunchilikda BMT qo'mitalari tomonidan huquqi buzilgan deb topilgan shaxslarga davlat byudjetidan moddiy va ma'naviy zararni qoplash (kompensatsiya) tartibi ham ishlab chiqilmagan. Nizomning 47-bandida kompensatsiyaning sud tartibida belgilanishini nazarda tutadi. Biroq nizomning o'zi maxsus sudlovga tegishlilikni, ariza berish muddatini, kompensatsiyani hisoblash mezonlarini, to'lov uchun mas'ul organ va byudjet manbasini, sud qaroridan keyin to'lov amalga oshirilishi muddatini batafsil tartibga solmaydi.

Uchinchi muammo – BMT qo'mitalari qarorlarini ijro etishning milliy amaliy mexanizmlari yetarli emas. Hozirgi holatda Inson huquqlari qo'mitasi mulohazalarini milliy darajada ijro etishning aniq protsessual tartibi qonunchilikda hali to'liq belgilanmagan.

Umuman olganda, xalqaro huquq nazariyasida eng zaif nuqta – xalqaro organlar qarorlarining ichki tizimda ijro etilishidir. Masalan, O'zbekiston Fuqarolik va siyosiy huquqlar to'g'risidagi xalqaro pakt (FSHTP)ning shaxslarning Inson huquqlari qo'mitasiga individual shikoyat yuborishini nazarda tutuvchi Birinchi fakultativ protokolini 1995-yilda ratifikatsiya qilgan. O'tgan yillar davomida BMT Inson huquqlari qo'mitasi tomonidan fuqarolarining shikoyatlari asosida O'zbekistonga nisbatan bir nechta qarorlar (*views*) qabul qilingan. Biroq mazkur qo'mita qarorlarining milliy qonunchilik va sud tizimida ijro etilishi, jabrlanuvchilarga kompensatsiya to'lash hamda buzilgan huquqlarni tiklash bo'yicha aniq huquqiy va institutsional mexanizmlar ishga tushirilmagan. Sudlar tomonidan yangi ochilgan holatlar bo'yicha ishni qayta ko'rish uchun to'g'ridan to'g'ri asos sifatida BMT qo'mitasi qarorlarini tan olish amaliyoti kuzatilmagan.

To'rtinchi muammo – xalqaro organlardan kelib tushadigan qarorlar (mulohazalar, shoshilinch va vaqtinchalik choralar to'g'risidagi murojaatlar) ijrosini institutsional muvofiqlashtirish va "raqamli monitoring" tizimining zaifligi.

O'zbekiston Prezidentning 2026-yil 17-fevraldagi PF-27-son Farmoni bilan o'zgartirilgan "Inson huquqlari bo'yicha O'zbekiston Respublikasining Milliy strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-6012-son Farmonga muvofiq, "O'zbekiston Respublikasi davlat organlarining Birlashgan Millatlar Tashkilotining inson huquqlari bo'yicha ustav organlari va shartnomaviy qo'mitalarining murojaatlarini ko'rib chiqish yuzasidan o'zaro hamkorlik qilish tartibi to'g'risidagi nizom" tasdiqlangan bo'lsa-da, tegishli davlat organlarining faoliyati yetarli darajada tizimli muvofiqlashtirilmagan. BMT qo'mitalaridan kelayotgan individual shikoyatlar va ular bo'yicha qabul qilingan qarorlar bilan ishlovchi yagona idoralararo koordinatsiya markazi (masalan, Inson huquqlari bo'yicha milliy markaz yoki Adliya vazirligi huzurida maxsus tuzilma) tashkil etilmagan. Shuningdek, xalqaro organlarning tavsiyalari va qarorlari ustidan nazorat qiluvchi Yagona raqamli platforma (monitoring platformasi)ni ishga tushirish va unda jamoatchilik, advokatlar va NNTlarning ishtirokini ta'minlash zarurati qondirilmagan.

Beshinchi muammo – "murojaat qiluvchi uchun" huquqiy infratuzilma davlat organlarining idoralararo mexanizmiga nisbatan kamroq rivojlangan.

Amaldagi nizom xabarnoma va mulohaza BMTning shartnomaviy nazorat organidan O'zbekistonga kelib tushgandan keyin davlat organlari qanday harakat qilishini tartibga soladi. Ammo shaxsning shikoyat (murojaat) yo'llanadigan tegishli xalqaro organi aniqlashi, shikoyatning qabul qilinish shartlarini tekshirishi, hujjatlarni tayyorlashi, tarjima qilishi, vakil yordamini olishi va uning keyingi ijro jarayonida ishtirok etishi uchun yagona protsessual "yo'l xaritasi" ishlab chiqilmagan.

2026-yil tahriridagi "Davlat hisobidan yuridik yordam ko'rsatish to'g'risida"gi Qonun kam ta'minlangan shaxslar uchun fuqarolik, ma'muriy va jinoyat protsessida, shuningdek,

Konstitutsiyaviy sudga murojaat qilish bilan bog'liq ayrim holatlarda yuridik yordamni nazarda tutadi. Biroq 9-moddada inson huquqlari bo'yicha xalqaro organga individual xabarnomani tayyorlash va taqdim etish davlat hisobidan yuridik yordamning alohida turi sifatida to'g'ridan to'g'ri belgilanmagan (Republic of Uzbekistan, 2023b).

Oltinchi muammo – milliy qonunchilikda xalqaro organ qaror va tavsiyalarini ijro etish natijadorligi yoki samaradorligini baholash mezonlari ishlab chiqilmagan.

BMT Inson huquqlari qo'mitasining 2024-yil apreldagi O'zbekiston bo'yicha tavsiyalar ijrosini kuzatish (*follow-up*) baholash hujjatida ijro etilmay qolgan barcha mulohazalarni samarali mexanizmlar orqali bajarish va milliy qonunchilikni ularning ijrosiga to'siq bo'ladigan tarzda talqin qilmaslik zarurligi yana bir bor qayd etilgan (United Nations Human Rights Committee, 2024). Biroq ushbu baholash 2026-yildagi amaldagi kengaytirilgan idoralararo mexanizm ta'sis etilishidan oldingi davrga tegishlidir. Shu sababli yangi mexanizmni avvalgi tanqidning oddiy davomi sifatida emas, balki unga javoban amalga oshirilgan institutsional islohot sifatida baholash va endilikda uning amaliy natijadorligini o'lchash maqsadga muvofiq.

Qisqacha aytganda, bugungi kunda O'zbekistonda xalqaro organlar qarorlarini ijro etishning institutsional, huquqiy va moliyaviy mexanizmlari to'liq shakllanmagan bo'lib, bu masala milliy huquqdagi asosiy tizimli muammolardan biri hisoblanadi. Shu sababli shaxsning xalqaro tuzilmalarga murojaat qilish huquqini samarali ta'minlash maqsadida xorijiy davlatlarning ilg'or modellarini o'rganish hamda ularning maqbul elementlarini milliy qonunchilikka implementatsiya qilish alohida amaliy ahamiyat kasb etadi.

b) Ilg'or xorijiy tajribalar. Kolumbiya modeli: BMT Inson huquqlari qo'mitasi qarorlari bo'yicha maxsus kompensatsiya mexanizmi

Kolumbiyaning 1996-yildagi 288-son qonuni BMTning Inson huquqlari qo'mitasi yoki Inson huquqlari bo'yicha Amerika komissiyasi tomonidan muayyan holatda davlat tomonidan huquq buzilganligi va zararni qoplash zarurligi aniqlanganida kompensatsiyani milliy darajada amalga oshirish uchun maxsus mexanizm yaratdi. Vazirlardan iborat qo'mita 45 kunlik muddat ichida xalqaro organ qarori bo'yicha xulosa qabul qildi. Shu asosda kompensatsiya miqdori va muddatlari kelishuv yoki tegishli milliy protsedura orqali aniqlandi (Republic of Colombia, 1996).

Kolumbiya modelining ahamiyati shundaki, u faqatgina Xalqaro sud qarorlarinigina emas, balki BMT Inson huquqlari qo'mitasining mulohazalarini ham milliy kompensatsiya mexanizmi uchun asos sifatida e'tirof etadi. Qonun, shuningdek, asossiz ikki karra kompensatsiyaning oldini olish va tegishli shartlarda aybdor mansabdor shaxsga nisbatan regress tartibini qo'llash masalasini hal qilish imkonini beradi (Republic of Colombia, 2012).

Ispaniya modeli: xalqaro organ qarori tufayli qonuniy kuchga kirgan sud qarorini qayta ko'rish. Ispaniya Jinoyat-protsessual qonunining 954-moddasi 3-qismi Inson huquqlari bo'yicha Yevropa sudi (IHYS) tomonidan milliy sud qarori Inson huquqlari bo'yicha Yevropa konvensiyasini buzgan holda qabul qilinganligi aniqlangan taqdirda, agar huquqbuzarlik oqibatlari davom etayotgan bo'lsa va ularni qayta ko'rishdan boshqa yo'l bilan bartaraf etib bo'lmasa, qonuniy kuchga kirgan sud qarorini qayta ko'rish imkoniyatini to'g'ridan to'g'ri belgilaydi. Bunday murojaatni IHYSga arizachi bo'lgan shaxs bir yil ichida kiritishi mumkin (Kingdom of Spain, 1882).

Albatta, Inson huquqlari bo'yicha Yevropa sudi bilan BMT shartnomaviy qo'mitasining huquqiy maqomi bir xil emas. Biroq ishni favqulodda qayta ko'rish orqali davom etayotgan

huquqbuzarlik oqibatini bartaraf etish instituti nuqtayi nazaridan Ispaniya modeli O'zbekiston protsessual qonunchiligini takomillashtirish uchun foydali bo'lishi mumkin.

Peru modeli: xalqaro organ qarorlarini ijro etishning sud va byudjet mexanizmi. Peru Respublikasining 27775-son qonuni inson huquqlari bo'yicha xalqaro sud qarorlarini milliy darajada ijro etish uchun maxsus mexanizmni belgilaydi (Republic of Peru, 2002). Peru Konstitutsiyaviy sudining 2026-yilgi qarori mazkur qonunning 7-moddasi amal qilishda davom etayotganini tasdiqlab, Adliya vazirligining byudjeti tarkibida inson huquqlari bo'yicha xalqaro organlar belgilagan kompensatsiyalarni to'lashga mo'ljallangan maxsus jamg'arma tashkil qilinganini qayd etgan (Constitutional Court of Peru, 2026). Peru amaliyotida ichki yurisdiksiyasi tugallangan sud organining xalqaro organ qarorining ijrosini ta'minlash uchun qaytadan protsessual vakolat olishi modeli ham saqlanib qolgan.

Ushbu uch davlat tajribasidan kelib chiqib, Kolumbiyaning kompensatsiya mexanizmi, Ispaniyaning ishni qayta ko'rish mexanizmi va Peruning sud va byudjet ijrosi modeli elementlarini milliy tizimga moslashtirish O'zbekiston uchun eng maqbul yondashuvlardan biri bo'lishi mumkin. Xususan, Ispaniya tajribasi O'zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksining 522-moddasi va Fuqarolik protsessual kodeksining 437-moddasini takomillashtirishga xizmat qiladi. Kolumbiya va Peru tajribasi esa BMT qo'mitalari tomonidan huquqi buzilgan deb topilgan shaxslarga davlat byudjetidan moddiy va ma'naviy zararni qoplash (kompensatsiya) tartibining milliy qonunchilik asoslarini shakllantirishda qo'l keladi.

Xulosa

O'zbekiston Respublikasining xalqaro hamjamiyatga integratsiyalashuvi va huquqiy davlat qurish yo'lidagi intilishlari individlarning xalqaro organlarga murojaat qilish huquqini to'laqonli ta'minlashni taqozo etadi. Yangi tahrirdagi Konstitutsiyaning 55-moddasi bu borada mustahkam poydevor yaratdi. Biroq tahlillar shuni ko'rsatadiki, poydevorning o'zi yetarli emas – asosiy qonunda e'tirof etilgan huquq real samara berishi uchun u qonun va qonunosti hujjatlari darajasidagi aniqlashtiruvchi hamda to'ldiruvchi normalar bilan mustahkamlanishi shart.

Bu borada inson huquqlarini himoya qiluvchi xalqaro organlarga murojaat qilish va ularning mulohazalarini amalga oshirish bo'yicha maxsus qonun qabul qilish maqsadga muvofiq. Unda "xalqaro organ", "individual xabarnoma", "mulohaza", "vaqtinchalik chora", "arizachi", "jabrlanuvchi", "vakil", "ichki huquqiy himoya vositalarini tugatish" tushunchalari o'zining aniq ifodasini topishi hamda tegishli davlat organlarining vakolatlari to'liq belgilanishi lozim.

So'nggi yillarda mamlakatimizda ushbu konstitutsiyaviy huquqni amalga oshirishning institutsional mexanizmi sezilarli rivojlantirildi. Amaldagi tartib BMTning ustav organlari hamda shartnomaviy qo'mitalari tomonidan yuborilgan xabarnomalar, mulohazalar, shoshilinch va vaqtinchalik choralar to'g'risidagi murojaatlarini ko'rib chiqish yuzasidan Tashqi ishlar vazirligi, Inson huquqlari bo'yicha Milliy markaz, Adliya vazirligi, Oliy Sud hamda boshqa davlat organlarining vazifalarini belgilaydi. Xususan, milliy qonunchilikda xalqaro organ mulohazasining Oliy Sudga ko'rib chiqish uchun yuborilishi, kompensatsiyaning sud tartibida belgilanishi, mulohazalarning elektron reyestri yuritilishi hamda ijrosining monitoring qilinishi nazarda tutilgan.

Shu bilan birga, endilikda mazkur huquqni e'tirof etish va davlat organlarining idoralararo hamkorlik mexanizmini joriy etishdan uning to'liq protsessual kafolatlarini yaratish bosqichiga o'tish zarur. Shaxsga xalqaro organga murojaatni tayyorlashda yuridik yordam ko'rsatish, xalqaro organ mulohazasini sud ishini qayta ko'rishning aniq asosi sifatida

belgilash, kompensatsiyaning maxsus va tezkor tartibini joriy etish, murojaat qilgan shaxsni ta'qib va tazyiqdan himoya qilish, vaqtinchalik choralarning ichki huquqdagi ta'sirini aniqlash hamda O'zbekiston tan olgan individual shikoyat mexanizmlari doirasini bosqichma-bosqich kengaytirish istiqboldagi asosiy vazifalardir.

REFERENCES

- Constitutional Court of Peru. (2026). *Order of the Constitutional Court, Exp. No. 01647-2025-PA/TC, Lima: Ana María Malca Reyes and others*. <https://www.tc.gob.pe/jurisprudencia/2026/01647-2025-AA%20Resolucion.html>
- Constitutional Court of the Republic of Uzbekistan. (2023, December 5). *On approval of the information of the Constitutional Court of the Republic of Uzbekistan on the state of constitutional legality in the country (Resolution No. RCC-7)*. Lex.uz. <https://lex.uz/uz/docs/6687775>
- Donnelly, J. (1986). International human rights: A regime analysis. *International Organization*, 40(3), 599–642. <https://doi.org/10.1017/S0020818300027296>
- Henkin, L. (1990). *The age of rights*. Columbia University Press.
- Keller, H., & Ulfstein, G. (Eds.). (2012). *UN human rights treaty bodies: Law and legitimacy*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139047593>
- Kingdom of Spain. (1882, September 14). *Royal decree approving the Criminal Procedure Act (BOE-A-1882-6036)*. Official State Gazette. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1882-6036>
- Koskeniemi, M. (2009). The politics of international law—20 years later. *European Journal of International Law*, 20(1), 7–19. <https://doi.org/10.1093/ejil/chp006>
- President of the Republic of Uzbekistan. (2020, June 22). *On approval of the National Strategy of the Republic of Uzbekistan on human rights (Decree No. DP-6012)*. Lex.uz. <https://lex.uz/docs/4872355>
- President of the Republic of Uzbekistan. (2023, May 8). *On Priority Measures for the Implementation of the Constitution of the Republic of Uzbekistan in a New Edition (Decree No. DP-67)*. <https://lex.uz/docs/6461609>
- President of the Republic of Uzbekistan. (2026, February 17). *On amendments to the Decree of the President of the Republic of Uzbekistan No. DP-6012 dated June 22, 2020 "On approval of the National Strategy of the Republic of Uzbekistan on Human Rights" (Decree No. DP-27)*. Lex.uz. <https://lex.uz/ru/docs/8055472>
- Republic of Colombia. (1996, July 9). *Law establishing instruments for compensation for damages to victims of human rights violations in accordance with the provisions of certain international human rights bodies (No. 288)*. <https://www.funcionpublica.gov.co/eva/gestornormativo/norma.php?i=28597>
- Republic of Colombia. (2012). *Resolution by means of which a favorable concept is issued under the terms and for the purposes of Law 288 of 1996 (No. 3937)*. https://cancilleria.gov.co/normograma/compilacion/docs/resolucion_minrelaciones_3937_2012.htm
- Republic of Peru. (2002, July 5). *Law that regulates the procedure for the execution of judgments issued by supranational courts (No. 27775)*. <https://peru.justia.com/federales/leyes/27775-jul-5-2002/gdoc/>
- Republic of Uzbekistan. (1994, September 22). *Criminal Procedure Code of the Republic of Uzbekistan*. Lex.uz. <https://lex.uz/docs/-111460>
- Republic of Uzbekistan. (2018, January 22). *Civil Procedure Code of the Republic of Uzbekistan*. Lex.uz. <https://lex.uz/docs/-3517337>

Republic of Uzbekistan. (2023a). *Constitution of the Republic of Uzbekistan*. Lex.uz. <https://lex.uz/docs/-6445145>

Republic of Uzbekistan. (2023b, June 16). *On the provision of legal aid at the expense of the state (Law No. LRU-848)*. Lex.uz. <https://lex.uz/ru/docs/6502543>

Republic of Uzbekistan. (2024, August 28). *On amendments and additions to the Criminal Executive Code of the Republic of Uzbekistan aimed at ensuring the rights and legitimate interests of convicts (Law No. LRU-948)*. Lex.uz. <https://lex.uz/docs/7086391>

United Nations General Assembly. (1966a). *International Covenant on Civil and Political Rights*. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights>

United Nations General Assembly. (1966b). *Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights*. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/optional-protocol-international-covenant-civil-and-political>

United Nations Human Rights Committee. (2009, June 25). *General comment No. 33: Obligations of States parties under the Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights (CCPR/C/GC/33)*. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. <https://www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/general-comment-no33-obligations-states-parties>

United Nations Human Rights Committee. (2024, April 18). *Report on follow-up to the concluding observations of the Human Rights Committee: Addendum—Evaluation of the information on follow-up to the concluding observations on Uzbekistan (CCPR/C/140/2/Add.4)*. United Nations. <https://digitallibrary.un.org/record/4044535>

**O'ZBEKISTON
QONUNCHILIGI TAHLILI**

ILMIY-TAHLILIY JURNAL
2026-YIL 3-SON

**ОБЗОР
ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА
УЗБЕКИСТАНА**

НАУЧНО-АНАЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ
2026 ГОД № 3

**UZBEKISTAN
LAW REVIEW**

SCIENTIFIC ANALYTICAL JOURNAL
2026 ISSUE 3

VOLUME 3 / ISSUE 3 / 2026

DOI: [HTTPS://DX.DOI.ORG/10.51788/TSUL.UZLAWREV.33](https://dx.doi.org/10.51788/TSUL.UZLAWREV.33)

ISSN 2181-8118

DOI: [HTTPS://DX.DOI.ORG/10.51788/TSUL.UZLAWREV.](https://dx.doi.org/10.51788/TSUL.UZLAWREV.)